
===== Gayrişahsilik =====

:date: 2014-11-23 03:41:51 +0200

.. :Author: Emin Reşah .. :Date: 12787

Devletin en önemli tarafı *yüzsüz* olması. Onu yönetenler ve onda etkili olanlar için en önemli faydası yani. *Yüzsüz* derken, Türkçe'deki deyimini kastetmiyorum, *gayrişahsi* anlamında.

Çünkü devlet insanların toplanıp karar verdikleri ve zamanımızda *komisyon* adı verilen toplulukların içiçe geçmiş ve en karmaşık olanına deniyor. İşiniz bir komisyona kaldıysa, orada lehinize veya aleyhinize çıkan karardan dolayı kimseyi suçlayamayacağınızı bilirsiniz. *Komisyon* illa eşit düzeydeki insanların komisyonu olmak zorunda değil, bir davaya bakan bir savcı ve bir hakim de komisyondur; savcı delil toplar ancak kararı kendi vermez; hakim de savcının delilleriyle karar vermek zorundadır ve çıkan hükümden ikisi de tam manasıyla sorumlu sayılmazlar. Savcıya sorsan kararı hakim vermiştir ve hakime sorsan, karar vermesine sebep olan delilleri savcı toplamıştır. Bu denkleme avukatı, şahitleri ve sair unsurları da ekleyebilirsiniz ve neticede bir hüküm tesis edildiğinde bütün bu zevatın, *bundan tek başımıza sorumlu değiliz* deme hakkı mevcuttur.

Bürokratik umursamazlığın en önemli sebebi bu gayrişahsilik ve tabii ki faydası zararından çok olduğu için böyle bir yol meydana gelmiş. Faydası, insanların sorumluluk korkusu olmadan (yine kimin belirlediği belirsiz) kuralları icra edebilmesi ve bu sayede organizasyon haline gelebilmesidir. Eğer bir organizasyonun çalışmasını tek bir kişinin iradesine irca edebilseydik ve organizasyonun fiillerinden tek bir kişiyi sorumlu tutabilseydik, zaten bir organizasyona ihtiyaç duymazdık. Ambrose Beirce'ın *Şirket* tanımında, *şahsi sorumluluk olmadan şahsi kar sağlamaya imkan sağlayan mucizevi araç* demesi gibi, organizasyon da, insanların sorumluluklarını başkasına atabildikleri ancak meydana gelen (çeşitli şekillerdeki) faydayı sahiplendikleri araçtır.

Her ne kadar menfi şeyler yazıyor görünsem de, aslında burada insanın *kendinden üstün* bir organizma ortaya çıkarmaktaki becerisinden bahsetmeye çalışıyorum. İnsan denen mahluk, bir organizasyona dahil olduğunda sorumluluğun azaldığını farkettiği, diyelim, on kişi bir geyiği avlarken kaçırdıklarında, tek başına geyiği kaçırmamasından daha az sorumluluk hissettiğini farkettiğinde, *devlet* denen mekanizmanın da temellerini atmıştı.

Daha sonraki safhalarda, tabii ki, bunun bir de felsefi boyutu ortaya çıktı. İnsanlara kendilerini mağdur görmeleri için çeşitli imkanlar sunan düşünceler, *hayat bana şöyle yapmasaydı, böyle olmazdı* türünden bitmeyen bahaneler ve insanların sorumluluktan kaçmak için kendilerine uydurdukları hikayeler kültürümüzün önemli bir parçası oldu. Sadece organizasyonlarımız değil, düşüncemiz de bizi sorumluluktan sıyırmaya, hayatı mümkün olduğunca uzaktan seyretmeye ve başımıza gelenlerden kendimizin değil, illa ki başkalarının sorumlu olduğunu anlatmaya çalışıyordu.

Bunun tek istisnası, organizasyon içinde veya dışında olsun, insanın güç ihtirasıydı. İnsanlar sadece güç sahibi olacaklarsa, sorumluluğu göze aldılar. Sadece gücün tadı sorumluluğu yutulabilir bir şekle

---

sokuyordu.

Ancak asıl gözlem, sorumluluğun tamamen yok olmadığı, sadece organizasyonun istediği sorumlulukların yaşamaya devam ettiğidir. Organizasyon dediğimiz, diyelim devlet veyahut kapitalist şirket, insanların nasıl yaşaması gerektiğine de karar vermek zorundadır. Bu sayede ona neyin önemli olduğu ve hangi konularda sorumsuz olduğunu dikte edebilir. İçinde yaşadığımız kapitalist dünya, mesela, insanların ekonomik değerleri olduğu sürece, ahlaki olarak nasıl yaşadıklarının pek de önemli olmadığını söyler. Eğer para kazanacak kadar kıymetliysen, diğer konularda nasıl biri olduğunun önemi yoktur ve diğerlerinin de nasıl yaşadığını umursamaman beklenir. Eğer bir ekonomik fonksiyon icra ediyorsan veyahut *vatandaşlık görevlerini* yerine getirebiliyorsan, ondan ötesi, yani ne yiyip ne içtiğin, kiminle ne kadar seviştiğin, hatta sağlığını nasıl bozup, nasıl hastalandığın konusunda sorumlu değilsin ve başkalarını da sorumlu tutmamalısın.

Çünkü organizasyonun ihtiyaç duyduğu birey modelinin tek sorumluluğu ekonomik. Bu sorumluluğu yerine getirebiliyorsa, muteber bir insan olur ve getiremiyorsa, o artık *düşkün* biridir.

Şimdi eğer bir *alternatif* olma iddiamız varsa, tam da bu noktada, insanın neden sorumlu olduğu noktasında farklı bir şey söyleyebilmemiz gerekir. Liberal kapitalist dünyanın, insanlara, *ekonomik değerini sürdürdüğü* sürece *iyisin, gerisi önemli değil* dediği yerde, başka bir iddiamızın olması ve kişisel sorumluluğun nerede başlayıp, nerede bittiğine dair önemli bir farkımızın olması şarttır. Liberal kapitalizm insanlara, *ahlakın ekonomik gönderimleri dışında önemi yoktur* derken, yani, ekonomik faaliyeti etkilemeyen ahlaki bozukluğu insanların ilgi sahası dışına çıkarır ve hatta bu gibi konuların ahlaki bir sorun olmadığını iddia ederken, bizim, *ahlak ekonomi için değil, ekonomi ahlak içindir* diyebilmemiz gerekir.

Ancak bu da zor bir iddia. Zorluğunun sebebi, insanın tabiatına dair algımızın, (genelde dini düşünce ve münhasıran İslam düşüncesi babında) uzun zamandır pek de doldurulmamış olmasından kaynaklanıyor. Sloganlar veya yukarda sunduğum cinsten *-meli* ile biten cümleler kurmak kolay, bununla beraber ahlakın (insanların geneli için) nasıl olup da ekonomik faaliyetin önüne geçebileceğini ve onu şekillendirebileceğini izah etmek kolay değil. Liberal kapitalist mantık, insan algısında önemli bir basitleştirme içeriyor ve üzerinde durduğu konuları empoze etmekte, insanlara başarıyı öğütlemekte, onlara para kazanmanın tek dikkat edilmesi gereken kıstas olduğunu söylemekteki maharetine karşılık, bizim yılgın hikayeler ve insanları ölüm ve sonrasıyla tehdit etmek dışında yapabildiğimiz bir şey yok.

Yine de lehimize olan şey şu: Eğer hakikat, insanın sadece ekonomik bir varlık olmasına izin verseydi, insan bu derece basit, sadece yemini vererek mutlu edilecek bir varlık olsaydı, bir ahlaka, vicdana, hayatına anlam arayışına ihtiyaç duymazdı. Yani liberal kapitalizmin insana bakışı yanlış. Ancak bunun yanlış olduğunu teslim etmekle beraber, doğrusunun ne olduğu konusunda o kadar hemfikir ve emin değiliz.

Meselemiz insanın hakikate en yakın halinden ona sorumluluk yükleyen organizasyonlar oluştura-

---

bilmek olmalı. *Hakikate en yakın hale*, fitrat deniyor ve insanın fitratının ne olduğu, ona uyumsuz organizasyonların ona biçtiği role, krizle cevap vermesinden anlıyoruz. İnsanları kapitalist kafesin fareleri gibi görüp, hayatlarındaki tek anlamın *tüketmek* olduğunu düşünenlerin, bu püsküren krizlere cevap vermesinin imkanı olmadığını göreceğiz. Ancak biz cevap verebilecek miyiz ve insanlara *daha yakışan hayat* ve *daha anlamlı sorumluluklar* sunabilecek miyiz, işte orası, imtihan.